

До спеціалізованої вченої ради Д 11.737.01
у Донецькому державному університеті
внутрішніх справ

25015, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Ждана Миколи Дмитровича
«Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових
відносин в Україні: теорія та практика», подану до захисту на здобуття
наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 –
кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право**

Актуальність теми дисертації. У статті 43 Конституції України встановлене та гарантоване право кожної людини на належні, безпечні та здорові трудові відносини. Вказані умови забезпечуються ретельним і неодмінним дотриманням правил безпеки виробництва та виконання вимог норм про їх охорону.

Розвиток ринкових відносин за часів незалежності України надав досить потужний поштовх до розвитку підприємницької діяльності, створення різноманітних форм підприємств у вигляді акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, кооперативів, а також появи великої кількості фізичних осіб-підприємців без утворення юридичної особи тощо. Разом з позитивними моментами, що стосуються розвитку ділової активності громадян та збільшення частки самозайнятого населення, ці процеси мають і ряд негативних рис, одна з яких – значні порушення трудових прав працівників. Зокрема, стрімкий розвиток науково-технічного прогресу, що відбувається протягом останніх десятиліть супроводжується актуалізацією низки правових проблем, пов'язаних із реалізацією конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці, за яких умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовується працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам, встановленим законодавством.

Особливе місце у системі зазначених гарантій належить забезпеченню безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. Робота з підвищеною небезпекою – це робота в умовах впливу шкідливих та небезпечних чинників або така, де є потреба в професійному доборі, чи пов'язана з обслуговуванням, управлінням, застосуванням технічних засобів праці або технологічних процесів, що характеризуються підвищеним ступенем ризику виникнення аварій, пожеж, загрози життю, заподіяння шкоди здоров'ю, майну, довкіллю.

Донецький державний університет
внутрішніх справ
Вх. № 1101/009
« 09 » 05 2024 р.

У прагненні до збільшення доходів роботодавці не завжди приділяють належну увагу такому напрямку, часто не мають уявлення про чинне законодавство, про нормативні вимоги та норми охорони трудових відносин. Більше того, збройна агресія російської федерації проти України призвела до трансформації трудових відносин, які зумовили інтенсифікацію окремих кримінальних протиправних діянь у цій сфері.

У цьому аспекті варто наголосити, що аналіз доктринальних наукових положень, статистичної інформації, судової практики, практичної діяльності правоохоронних органів, свідчить, що уявлення стосовно багатьох аспектів досліджуваного питання усе ще перебувають у стадії активного теоретико-прикладного переосмислення. Тому, враховуючи вищевикладене, варто наголосити, що сучасна правова наука потребує комплексного кримінологічного дослідження кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин й розроблення ефективних заходів запобігання.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження виконана відповідно до Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони на 2023-2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), Плану наукової роботи Міністерства внутрішніх справ України на 2024 рік, Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р., Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр., Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого постановою Верховної Ради України № 509-VIII від 4 червня 2015 р., а також згідно з тематикою науково-дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ на 2020–2024 роки «Протидія кримінальним правопорушенням на території проведення ООС (операції Об'єднаних сил)» (012U105580).

Підсумовуючи зауважу, що обрана тема дисертаційного дослідження *Ждана Миколи Дмитровича «Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні: теорія та практика»* є своєчасною та важливою, в якій розв'язано науково-прикладну проблему, яка полягає у необхідності комплексного теоретичного та практичного дослідження проблеми кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні з у формуванням концептуального підходу, скерованого на удосконалення кримінального законодавства та кримінологічної практики в цій частині.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є обґрунтованими і переконливими. Автором використано значну кількість вітчизняних та зарубіжних літературних

джерел, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України. Список використаних джерел складає 430 найменувань.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося вирішити поставлені задачі та отримати нові, поглиблені для науки результати, зокрема на основі проведеного дослідження розв'язано науково-прикладну проблему кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні, а також сформовано концептуальний підхід, скерований на удосконалення кримінального законодавства та кримінологічної практики у цій частині (проаналізовано та уточнено теоретико-методологічні засади запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні. Досліджено та поглиблено концептуальні засади забезпечення формування та реалізації кримінологічного напрямку державної політики у сфері охорони трудових відносин в Україні. Уточнено кримінологічну характеристику та доопрацьовано заходи запобігання таким суспільно небезпечним діянням, зокрема в умовах дії особливих правових режимів. Проаналізовано міжнародний та зарубіжний досвід запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні. Запропоновано авторський підхід до усунення недоліків кримінально-правового регулювання трудових відносин в Україні. Розроблено напрями вдосконалення системи запобігання таким діянням).

До основних наукових результатів, що становлять її новизну, на думку опонента належать такі:

– виокремлено та охарактеризовано основні етапи становлення та розвитку кримінального законодавства в частині охорони трудових прав громадян, а також визначено риси міжнародних стандартів щодо реалізації кримінально-правової політики у сфері охорони трудових відносин, до яких віднесено: 1) визнання боротьби із бідністю та безробіттям основними пріоритетами соціального складника державного регулювання; 2) забезпечення доступу громадян до будь-яких дозволених законом заходів та засобів захисту трудових прав від кримінально протиправного посягання; 3) ліквідацію всіх форм дискримінації в межах реалізації прав громадян на працю; 4) визначення груп уразливих категорій працівників, які мають право на поліпшені / спрощені умови праці; 5) заборону примусового використання праці неповнолітніх;

– унормовано основні властивості та ознаки жертв кримінально протиправного посягання на трудові права та свободи, які диференційовані таким чином: 1) юридична амбівалентність – низький рівень / повна відсутність правової обізнаності, здатності до аналітичної діяльності, вміння тлумачити та використовувати на практиці норми трудового законодавства; 2) несформований комплекс соціальних цінностей – гіпотрофоване уявлення про межі трудових відносин та особистої безпеки на виробництві; 3) нестійкий баланс довіри / недовіра до правоохоронних органів, що латенізує такого роду діяння; 4) лабільна емоційна сфера – відсутність здатності своєчасно усвідомлювати та реагувати на порушення трудових

прав і свобод; 5) надмірна політизація – бачення всіх протиправних дій, спрямованих на порушення трудових прав як наслідок незадовільної політико-економічної ситуації в країні; 6) трудовий радикалізм – відтворюється у прагненні отримати вигоду із професії, незважаючи на систематичні порушення трудових прав;

– систематизовані соціально-економічні детермінанти кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин, до яких віднесено: 1) зниження інвестиційної привабливості України через воєнний стан та пандемію COVID-19, що призвело до падіння ринку праці, необхідності скорочення робочих місць та трудових спорів; 2) ігнорування необхідності у реформуванні концепції сталого розвитку в загострених політико-економічних умовах, що мало наслідком завершення процесу глобалізації та початок локалізації, а також міграцію населення, втрату трудових ресурсів і трансформацію способів утримання працівників незаконним шляхом; 3) дисбаланс у системі формування трудового потенціалу – збільшення попиту на певні професії (наприклад, оборонна промисловість), що спричинено регулярними обстрілами критичної інфраструктури та ускладненнями у забезпеченні енергетичної безпеки та відповідно – проведення масових скорочень представників менш актуальних спеціальностей; 4) гальмування процедури судового розгляду спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності через фінансово-технічні, організаційно-адміністративні та кадрові проблеми в роботі господарських судів;

– узагальнені доктринальні підходи до унормування способів удосконалення якості інформаційного забезпечення порядку формування та реалізації кримінологічного напрямку державної політики у сфері охорони трудових відносин в Україні, які диференційовані на такі: 1) створення сучасних інформаційних платформ для забезпечення взаємодії працівників із роботодавцями; 2) створення комп'ютерних технологій захисту персональних даних працівників; 3) удосконалення науково-технічного та науково-методичного забезпечення захисту трудових прав працівників засобами кримінального права та кримінології; 4) створення цифрових платформ для взаємодії з міжнародними та зарубіжними організаціями, у чій функціональній обов'язки входить захист прав працівників; 5) інформатизація порядку взаємодії з громадянським суспільством, зокрема представниками професійних спілок, з метою захисту трудових прав працівників;

– запропоновано комплекс соціально-економічних, організаційно-правових та віктимологічних заходів впливу на кримінологічну ситуацію в частині кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин на виконання рекомендацій, визначених у Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023; удосконалення системи управління ринком праці, орієнтованої на досягнення встановлених пріоритетів реалізації державної політики;

– розроблено концепцію соціально-правового захисту трудових прав громадян в умовах дії воєнного стану та після його припинення, засновану на системі апробованих міжнародних стандартів забезпечення режиму праці;

– сформульоване концептуальне бачення спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин на основі: унормування положень щодо особливостей зовнішньої трудової міграції, яка здійснюється особами з інвалідністю; прийняття нормативно-правового акту, скерованого на врегулювання порядку реалізації права на працю внутрішньо переміщеними особами, а також їх соціального захисту від дискримінації за територіальною ознакою; перегляду положень нормативно-правового акта, присвяченого організації трудових відносин в умовах воєнного стану в частині виплати компенсації працівникам за час призупинення дії трудового договору, який покладено на державу, що здійснює збройну агресію проти України; перегляду трудового законодавства в частині нормативного закріплення адаптованого під сучасні умови переліку підстав для продовження жінками відпустки по догляду за дитиною до шести років зі збереженням заробітної плати; встановлення посиленого нормативно-правового захисту інтересів дітей, які працюють; встановлення кримінальної відповідальності за порушення прав зовнішніх трудових мігрантів.

Окрім викладених, є й інші положення наукової новизни, що заслуговують на позитивну оцінку.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях зарахованих за темою дисертації

Структура дисертаційного дослідження, запропонована дисертантом, в цілому, є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до аналізу кримінологічних проблем. Розділи дисертації поєднані загальною метою дослідження і в них, відповідно до плану дослідження, розкривається його об'єкт і предмет. Нові положення, висновки і рекомендації, що висуваються в дисертації, в роботі обґрунтовуються, у першу чергу, за допомогою цілої низки методологічних принципів та методів. Вміло застосована автором методологія наукового пошуку є традиційною для правових наук, зокрема кримінально-правового циклу.

Методологічну основу дисертаційної роботи становить комплекс методів, які у своїй сукупності дозволили всебічно дослідити поставлені дисертантом завдання (діалектичний, історико-правовий, логіко-семантичний, компаративістський, системно-структурний, формально-логічний, структурно-функціонального аналізу, догматичний, контент-аналізу, моделювання, статистичні та математичні методи).

Дисертант здійснив своє дослідження спираючись на емпіричну базу, яку становлять 432 вирокі, винесені судами України щодо кримінальних правопорушень проти трудових прав громадян та безпеки виробництва у 2018-2023 роках; європейська судова практика (проаналізовано 24 рішення Європейського суду з прав людини), аналітичні дані Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, а також інформаційно-аналітичні матеріали засобів медіа.

Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних заходах, що в цілому свідчить про належний рівень її апробації. Основні положення дисертації опубліковано в 31 науковій публікації, серед яких 1 монографія, 20 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 3 статті у виданнях, проіндексованих у наукометричній базі Web of Science Core Collection, 7 тез доповідей, оприлюднених на науково-практичних заходах.

Аналіз змісту роботи дозволяє, в цілому, позитивно оцінити структуру дослідження, вона достатньо повно розкриває мету та поставлені задачі, які знайшли своє відображення в авторських висновках. Сформульовані дисертантом наукові положення, висновки і рекомендації обґрунтовані.

Значимість результатів дисертаційного дослідження для практики виконання і відбування покарань.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації запропоновано концептуальний підхід, спрямований на удосконалення кримінального законодавства та кримінологічної практики щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин. Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджено та може бути використано в:

науково-дослідній роботі – для здійснення досліджень, спрямованих на подальший розвиток кримінологічної науки за такими напрямками як: запобігання та протидія кримінальним правопорушенням проти трудових прав громадян та безпеки виробництва; інформаційне забезпечення механізму запобігання кримінальним правопорушенням; методологія кримінологічних досліджень; запобігання кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану (акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 05 січня 2024 року);

законотворчій діяльності – при розробці нових законодавчих та інших нормативно-правових актів, а також при підготовці змін і доповнень до Кримінального кодексу України в частині кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти трудових прав громадян та безпеки виробництва (лист Донецького державного університету внутрішніх справ до Департаменту юридичного забезпечення МВС України від 23 травня 2023 року № 2444/26.4–2023);

освітньому процесі – при викладанні освітніх компонентів освітньо-професійної програми 081 «Право»: «Кримінологія», «Кримінальне право. Особлива частина», «Віктимологія» (акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 05 січня 2024 року);

практичній діяльності – слідчих підрозділів Національної поліції України під час проведення занять в системі службової підготовки, семінарів, нарад тощо.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення.

Викладене вище може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації *Ждана Миколи Дмитровича «Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні: теорія та практика»* як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для науки та практики проблеми.

Не зупиняючись більш детально на загальній позитивній оцінці роботи, дисертація містить окремі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення автором під час прилюдного захисту, зокрема:

1. У назві теми дисертації формулювання «Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні: теорія та практика» є не зовсім вдалим, позаяк сьогодні об'єктивна оцінка кримінологічної ситуації, що склалась у нашій державі в умовах реальної війни та воєнного стану, дозволяє констатувати той факт, що сучасний стан злочинності й рівень боротьби з нею є одними з основних чинників, які дестабілізують соціально-економічну та політичну обстановку. Недарма дисертант зазначає: «...У загострених військово-політичними чинниками умовах функціонування держави кримінологічне забезпечення архітектури безпекового середовища потребує зміни традиційного підходу до диференціації відносно поширених кримінальних правопорушень та діянь, які мають підвищений ступінь суспільної небезпечності...» (с. 1 реферату, с. 14 дисертації).

Таким чином, варто наголосити, що збройне вторгнення кардинально змінило соціально-економічну ситуацію в країні, вплинуло на всі сфери життєдіяльності українського суспільства. Не виключенням стала й сфера трудових відносин! Саме тому зараз у нашій державі виникла необхідність у впровадженні ефективної моделі кримінологічної безпеки, спрямованої на забезпечення законних інтересів особи, суспільства й держави та їх захист від небезпек і злочинних впливів. Таким чином, у контексті предмету дослідження з урахуванням умов воєнного стану, варто зупинити увагу на кримінологічній безпеці трудових відносин в Україні.

2. Доволі дискусійною є позиція автора щодо найменування політики у специфічній сфері діяльності держави та її органів. Автор вважає, що йдеться про *кримінологічний напрям державної політики у сфері охорони трудових відносин в Україні* або *кримінологічне забезпечення і механізм формування кримінологічного напрямку державної політики у сфері охорони трудових відносин в Україні*

Такий підхід виглядає небездоганим. Згідно із ст. 3 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-VI основними засадами політики у сфері розбудови державності є боротьба із злочинністю шляхом поліпшення координації роботи правоохоронних органів, оптимізації їх структури, належного забезпечення їх діяльності.

У Резолюціях Конгресів ООН із попередження злочинності та поведінки з правопорушниками (кримінального правосуддя) вживається термін «політика у сфері попередження злочинності та боротьби з нею». Виникає питання: чому політика у сфері попередження злочинності (згідно з визначенням у міжнародних документах) або у сфері боротьби із злочинністю (згідно національного законодавства) повинна називатися кримінологічною?

Насамперед, державна політика єдина і неподільна, виражається у законодавстві, що регулює певну сферу суспільних відносин, в документах стратегічного планування, а також реалізується через діяльність уповноважених суб'єктів. Якщо це сфера попередження злочинності та протидії їй, в якій реалізується безпекова функція держави, то і відповідна політика мусить позначатися, як державна політика попередження злочинності. Відповідно до Конституції України та низки інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність органів законодавчої і виконавчої влади, держава не виконує кримінологічну функцію, більш того, органи кримінальної юстиції також не виконують таку функцію. Дотепер немає суто кримінологічних документів стратегічного планування, а значить немає підстав позначати діяльність у сфері попередження злочинності терміном «кримінологічний напрям державної політики (кримінологічна політика)». З цього приводу академік А. П. Закалюк свого часу застерігав про «недоцільність виділення в єдиній державній політиці протидії злочинності низки галузевих політик, за числом галузей наук, предметом яких тією чи іншою мірою є злочинність та протидія їй різними засобами».

3. У підрозділі 3.2 визначено і проаналізовано детермінуючий комплекс кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин в Україні, що складається з соціально-економічних, правових, організаційно-управлінських, соціокультурних та морально-психологічних. Така авторська класифікація заслуговує на схвалення.

Разом з тим, у соціальній сфері законодавець ухвалив кілька актів, спрямованих на оптимізацію трудових відносин і соціального забезпечення громадян в умовах війни. Зокрема, Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2136-IX визначено особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану. У Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття, сприяння продуктивній зайнятості населення у тому числі молоді, та впровадження нових активних програм на ринку праці» йдеться про пільги для бізнесу при працевлаштуванні деяких категорій населення; додаткові можливості отримання статусу безробітного особами, які перебувають на територіях, на яких ведуться бойові дії, та у яких не розірвані трудові договори з роботодавцем; заходи сприяння працевлаштуванню в Україні осіб з інвалідністю.

У таких умовах законодавчих змін й збройного конфлікту залишилися нерозкритими вагомі криміногенні чинники, що викликають кримінальні протиправні діяння у сфері охорони трудових відносин, а саме: масове порушення прав людини, особливо жінок і дітей зумовлених трудовою експлуатацією; погіршення ментального здоров'я українців; жорстоке трудове поводження з цивільним населенням під час тимчасової окупації і в зоні бойових дій, у тому числі насильницьке примушування до праці шляхом катування, тортур; перенесення жорстокості і насильства над людьми із фронту в мирне життя і трудові стосунки; перебування в складних життєвих обставинах значної частини внутрішньо переміщених осіб, а також людей, які перебувають у вимушеній еміграції; когнітивний дисонанс між довосним мирним життям і новими реаліями воєнного часу; високий рівень розладів психіки і поведінки серед учасників бойових дій, військовополонених, а також соціально вразливих груп населення.

4. Зі змісту дисертації складно відповісти на питання: в чому полягають ідеологія і філософія доктрини державної політики щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин? Доцільно також розкрити систему авторських поглядів, ідей, засадничих положень, покладених в основу концепції вказаної політики.

Також, під час захисту доцільно оприлюднити позицію автора щодо найбільш ефективних стратегій, через які планується реалізація заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні (розділ 4). Також важливо відповісти на питання: чи існують особливості політики запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин, що реалізується в умовах воєнного стану?

5. Складно погодитися з автором про віднесення заходів індивідуального віктимологічного запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин до індивідуально-профілактичних заходів запобігання (підрозділ 4.3.), позаяк до таких слід віднести заходи, які спрямовані на особу-злочинця (поведінка та спосіб життя осіб, з високою ймовірністю схильних до вчинення порушень трудових відносин; соціальні елементи їхньої особистості, які відображають антигромадську спрямованість та ін.).

Доцільним, на думку опонента, є виокремлення заходів, щодо захисту жертв кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин в окремий підрозділ «Віктимологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин».

6. Бажано основні здобуті результати та висновки дисертаційного дослідження й реферату підкріплювати не тільки якісними характеристиками, але й кількісними показниками здобутих результатів, обґрунтувавши достовірність та висловити рекомендації щодо їх використання у законотворчому процесі суб'єктів макростратегічного рівня та у практичній діяльності інституцій сектору безпеки.

Такі зауваження і побажання, зрозуміло, не вичерпують дискусії й щодо інших положень і висновків дисертанта, яка, очевидно, буде продовжена під час захисту. Вони носять локальний, переважно дискусійний характер і, в цілому, не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що дисертація *Ждана Миколи Дмитровича «Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні: теорія та практика»* є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить нові доктринальні положення й науково-обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну кримінологічну проблему, має теоретичне значення для розвитку вітчизняної юридичної науки, є суттєвим внеском для наук кримінального права та кримінології, має практичне значення в контексті підвищення ефективності діяльності органів правопорядку й громадськості.

Зміст дисертації, в основному, відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації та автореферату в цілому відповідає встановленим Міністерством освіти і науки України вимогам. Реферат ідентичний головним положенням дисертації та відображає її основний зміст, висновки та пропозиції.

Викладене вище дає підстави для **остаточного висновку** про те, що дисертація та реферат *Ждана Миколи Дмитровича «Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні: теорія та практика»* відповідають вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а їх автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

**Провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник**
«8» травня 2024 р.

Дмитро ТИЧИНА